PAPER - 3

MT

2018 .... 1200 **Seat No.**

MT - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - PRELIM - I PAPER - III

Time : 3 Hours **Model Answer Paper** **Marks : 80**

प्रथमः विभागः - गद्यम् ।

उ.१. **अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**

१. **अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**

I) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । १

लेरसिया सर्वैः सह समभावेन आचरत् यतः **सः अतीव दयालुः आसीत् ।**

II) पूर्णवाक्येन उत्तरत । १

ग्रामप्रवेशात् प्राक् लेरसिया **आत्मानं कशाघातैः व्रणितं** कृतवान् ।

III) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । १

शरीरस्य उपरि लेरसियामहोदयेन चन्दनमपि लिप्तम् । - **असत्यम् ।**

२. **शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**

I) रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत । १

१) यदागताः - **यत् + आगताः ।**

२) दीनतरोऽदृश्यत - **दीनतरः + अदृश्यत ।**

II) समूहेतरपदं चिनुत । १

१) विलेपनम्, रूपहीनम्, कुरूपम् । - **विलेपनम् ।**

२) प्राक्, पश्चात्, पूर्वम् । - **पश्चात् ।**

III) मञ्जूषातः उचितं विशेषणं चित्वा मेलनं कुरुत । १

विशेषणम्	विशेष्यम्
दयालुः	गणप्रमुखः
तत्रस्थाः	ग्रामवासिनः

IV) **कृत्वा, अगणयित्वा ।** १

उ.१. **ब) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**

१. **अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**

I) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । १

अपारम्परिकाः उपायाः स्वीकर्तव्याः यतः **तेन राष्ट्रोन्नतिः स्यात् ।**

II)	कः कं वदति ? **पार्थः श्रेयां अथर्वं च** वदति ।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । ट्रॉम्बेतारापुरस्थौ द्वौ जलविद्युत्प्रकल्पौ प्रसिद्धौ । - **असत्यम् ।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	सन्धिविग्रहं कुरुत । भाग्यरेषैव = **भाग्यरेषा + एव ।**	१
II) १)	विलोमशब्दौ चिनुत । प्राचीना × **अर्वाचीना ।** २) घातका × **सुरक्षिता ।**	१
III)	गद्यांशे आगते विशेषणे लिखत । सौरस्रोतः - **अपरिमितम्, अक्षयम्, प्रदूषणमुक्तम् ।**	१
IV)	**निर्मातुम्, स्वीकृत्य ।**	१
३.	**पृथक्करणम् ।**	२
i)	पारम्परिकस्रोतसां परिरक्षणं कर्तव्यम् ।	
ii)	पारम्परिकाः उपायाः स्वीकर्तव्याः ।	
iii)	राष्ट्रोन्नतिः स्यात् ।	
iv)	धनसञ्चयः भवेत् ।	
क)	**गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I) १) २)	उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । भगवान् सुगत एव **भिक्षुणां** पिता । **सत्त्वभरैः** समाश्रितं खल्वेतत्तपोवनम् ।	१
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । तपोवनं **तपोधनानां** निवासस्थानम् अस्ति ।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । भगवान् स्वयं भिक्षुं प्रति गच्छति स्म । - **असत्यम् ।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	चतुर्थपदं लिखत । कोऽपि - कः + अपि :: सोऽतिष्ठत् : **सः + अतिष्ठत् ।**	१
II) १)	गद्यांशात् चित्वा पर्यायशब्दौ लिखत । मनोहरम् - **रमणीयम् ।** २) भिक्षुकः - **भिक्षुः ।**	१

III) रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत । १

१) **चीवरे** जीर्णे । २) **चीवरम्** जीर्णम् ।

IV) उषित्वा, **प्रणम्य ।** १

३. **पृथक्करणम् । वृक्षरेखाचित्रं पूरयत ।** २

अवन्तीनगरात् बहिः ।

↓

विशालं **तपोवनम् ।**

↓

विख्यातः **बौद्धविहारः ।**

↓

सुगतस्य **भगवतः ।**

द्वितीयः विभागः - पद्यम् ।

उ.२. **अ) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **पृथक्करणम् ।** २

आधुनिकैः वैज्ञानिकैः प्राविण्यं प्राप्तम्

अणुशास्त्रे

विज्ञाने

सङ्गणकीये

पोखरणे

उ.२. **ब) पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **शब्दज्ञानम् ।**

I) विलोमशब्दौ लिखत । १

i) सह × **विना ।**

ii) कदाचित् × **नित्यम् ।**

I) चतुर्थपदं लिखत । १

i) चन्द्रमाः : शशी :: जीवनम् : **जीवितम् ।**

ii) शोभते : भाति :: नेत्रम् : **नयनम् ।**

२. **अन्वयपूर्तिः ।** २

यथा **छायातपौ** नित्यं **परस्परं** सुसम्बद्धौ (स्तः) । एवं (तथा) कर्म च **कर्ता** च इतरेतरं **संश्लिष्टौ** (स्तः)।

क)	**द्वे सुभाषिते शुद्धे पूर्णे च लिखत ।**	
i)	गजाननं **भूतगणादिसेवितं कपित्थजम्बूफलसारभक्षितम् ।** **उमासुतं शोकविनाशकारकं नमामि विघ्नेश्वरपाद**पङ्कजम् ॥	२
ii)	यो **यमर्थं प्रार्थयते यदर्थं घटतेऽपि च ।** **अवश्यं तदवाप्नोति न चेच्छ्रान्तो** निवर्तते ॥	२
iii)	समुपागतवति **दैवादवहेलां कुटज मधुकरे मा गाः ।** **मकरन्दतुन्दिलानामरविन्दानामयं** महामान्यः ॥	२
ड)	**वृत्तनाम चिनुत ।** (ज्ञानेन .... महानुभावाः ॥) अस्य श्लोकस्य वृत्तनाम **इन्द्रवज्रा** इति ॥	१
	तृतीयः विभागः - स्थूलवाचनम् ।	
उ.३.	**अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् ।**	
I)	एकपदेन उत्तरं लिखत । **मार्कण्डेयमुनिः ।**	१
II)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत । धर्मकामार्थमोक्षदं चित्रं कलानां प्रवरम् अस्ति । - **सत्यम् ।**	१
२.	**पृथक्करणम् । (जालरेखाचित्रम्)** 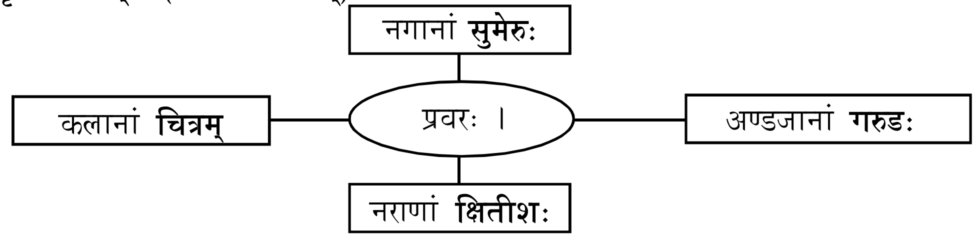	२
	चतुर्थः विभागः - लेखनकौशल्यम् ।	
उ.४.	**यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ३ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**	
अ)	**कथापूर्तिः ।** **मञ्जूषातः उचितशब्दान् चित्वा कथां पुनर्लिखत ।** प्रभञ्जनो नाम झञ्झावातः आत्मनः अनुजं मन्दपवनम् अपृच्छत् मत्सदृशः शक्तिमान् भवितुं नेच्छसि किम् । तस्य सा **पृच्छा** अनुत्तरिता एवावर्तत । तदा स्वमाहात्म्यं पुनः एकवारं कथयितुं प्रभञ्जनः प्राह मन्दपवनं, वत्स पश्य, यदाहं वहामि तदा मम आगमनं सुदूरं सूच्यते। **सर्वत्र** वार्ता प्रसरति । **भयभीताः** जनाः इतस्ततो धावन्ति । पशुपक्षिणः अपि संत्रस्ता जायन्ते । सागरः अपि **प्रक्षुब्धः** भवति । पर्वतप्रायाः तरङ्गाः तस्मिन् उद्भवन्ति । एतत्सर्वं श्रुत्वा किं न कामयसे मत्सदृशः **भवितुम्** ।	५

ब)	**३ पर्यायेषु १ विषयम् अधिकृत्य पञ्चवाक्यात्मकं निबन्धं लिखत।**	५
i)	**दीपोत्सवः।** भारतीयाः तु उत्सवप्रियाः भारते च विविधपर्वाणि सम्पद्यन्ते। भारते दीपावलिः अतीव महत्त्वपूर्णा। अस्मिन्नेव दिने श्रीरामः वनवासतः अयोध्यां प्रत्यागतः। तस्य स्वागतं जनैः दीपमालाभिः कृतम्। ततः प्रभृति भारतीयाः अस्मिन्नेव दिने रात्रौ दीपमालां कृत्वा स्वगृहाणि भूषयन्ति। जनाः नूतनवस्त्राणि धारयन्ति मिष्टान्नानि च भक्षयन्ति। गृहिण्यः गृहस्य शोभां रङ्गावलिभिः वर्धयन्ति। रात्रौ लक्ष्मीपूजनं कुर्वन्ति। सर्वे परस्परं मिलित्वा मङ्गलकामनां कुर्वन्ति।	
ii)	**सङ्गणकः।** एकविंशतितमं शतकं सङ्गणकस्य नाम्ना एव प्रसिद्धं भवति। विविधाः गणनक्रियाः सङ्गणकः सलीलं करोति। केवलं सङ्गणनक्रियायामेव सङ्गणकस्य रुचिः भवति एतद् न सत्यम्। किन्तु सः काव्यं करोति, गीतानि गायति, चित्राणि च आलिखति। सङ्गणकस्य विशिष्टा भाषा भवति। संस्कृतभाषा व्याकरणशास्त्रेण सुबद्धा वर्तते। अतः संस्कृतभाषा सङ्गणकाय उपयुक्ता इति मतं प्रसिद्धम्।	
iii)	**उद्यानम्।** अस्माकं नगरे एकं विशालं रमणीयं च उद्यानं वर्तते। तत्र नैके वृक्षाः सन्ति। वृक्षेषु लताः शोभन्ते। लतासु विविधानि पुष्पाणि विलसन्ति। कुसुमानां सुगन्धः सर्वत्र प्रसरति। उद्यानस्य परिसरः मनोहरः भवति। नैके जनाः सायङ्काले अटनार्थमागच्छन्ति। उद्याने एकः उत्सः अस्ति। तथा च बालानां कृते विविधानि क्रीडनकानि अपि वर्तन्ते। सायंकाले बालाः तत्र आगच्छन्ति आनन्दिताः च भवन्ति। एतत् उद्यानं नगरस्य भूषणम् एव।	
क)	**संस्कृतानुवादः।**	
	८ वाक्येषु ५ वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादं कुरुत।	५
i)	गजः शनैः शनैः चलति।	
ii)	आलस्यं मनुजस्य महान् रिपुः अस्ति।	
iii)	वृक्षाः / द्रुमाः / पादपाः पर्वते रोहन्ति / वर्धन्ते।	
iv)	वार्तानां संग्रहणं वार्ताहरस्य प्रमुखं कार्यम् अस्ति / वर्तते।	
v)	अहं ग्रन्थालयं गच्छामि।	
vi)	नद्याः जलं / नदीजलं निर्मलं वर्तते / अस्ति।	
vii)	सिंहः पशूनां राजा अस्ति।	
viii)	बालकाः सानन्दं नृत्यन्ति।	
ड)	**वाक्यरचना।**	
i)	धातूनां प्रयोगः - ४ धातुषु ३ धातून् प्रयुज्य ३ वाक्यानि संस्कृतभाषया लिखत।	३
१)	अहं **विद्यालयं** गच्छामि। २) मातामही **बालकेभ्यः** कथां कथयति।	
३)	जनाः **श्रीगणेशाय** मोदकाः समर्पयन्ति। ४) चातकः **मेघं जलं** याचते।	

ii) अशुद्धिसंशोधनम् - अव्ययानि प्रयुज्य रचितेषु ४ वाक्येषु २ वाक्ययोः अशुद्धिसंशोधनं कुरुत । २

१) **रामस्य** पुरतः हनुमान् उपविशति । २) **पृथिवीं** परितः वातावरणम् अस्ति ।

३) **सरस्वत्यै** नमः । ४) स्वस्ति **बालकेभ्यः** ।

पञ्चमः विभागः - व्याकरणम् - उपयोजनकौशल्यम् ।

उ.५ **यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ५ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**

अ) **क्रियापदरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

तृतीयपुरुष-एकवचनस्य रूपाणि लेखनीयानि ।

धातुः	द्वितीयः भविष्यकालः	परोक्षः भूतकालः	वर्तमानकालः	प्रथमः भूतकालः	आज्ञार्थः	विध्यर्थः
श्रु ५ प.प.	**श्रोष्यति**	शुश्राव	**श्रृणोति**	**अश्रृणोत्**	श्रृणोतु	**श्रृणुयात्**
भू १ प.प.	भविष्यति	**बभूव**	**भवति**	**अभवत्**	**भवतु**	भवेत्

ब) **नाम-सर्वनामरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

विभक्तिः	**एकवचनम्**	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
द्वितीया	भगवन्तम्	**भगवन्तौ**	**भगवतः**
चतुर्थी	**नाम्ने**	नामभ्याम्	**नामभ्यः**
षष्ठी	एतस्य	**एतयोः**	**एतेषाम्**
सम्बोधन	**सर्व**	**सर्वौ**	सर्वे

क) **धातुसाधित-विशेषणैः कोष्ठकपूर्तिं कुरुत । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

कर्तरि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्मणि विध्यर्थक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्मणि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि वर्तमानकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्
प्राप्तः **कथितम्**	**कर्तव्यम्** **रक्षणीयाः**	**कृतवान्** **समुपागतवति**	**मोदमानः** **स्मरन्**

ड) **समासाः ।**

विग्रहवाक्यानां समासनामभिः सह मेलनम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

समस्तपदम्	**समासनामानि**
i) व्यक्तं च अव्यक्तं च एतयोः समाहारः ।	**समाहार द्वन्द्व समास**
ii) न इच्छा ।	**नञ् तत्पुरुष समास**
iii) महान् आश्रयः ।	**कर्मधारय समास**
iv) चमसः इव चञ्चूः यस्य सः ।	**बहुव्रीहि समास**

v) मधु पिबति इति । **उपपद तत्पुरुष समास**
vi) दिने दिने । **अव्ययीभाव समास**
vii) अश्रुभिः पूर्णे । **तृतीया तत्पुरुष समास**
viii) रसस्य निर्मितिः । **षष्ठी तत्पुरुष समास**

इ) वाक्यपरिवर्तनम् । (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३
i) **सः धनिकः** सत्वरं **सेवकं प्रेषितवान्** ।
ii) **यदा दृष्टं तद् चित्रं तदा** तस्य मनः प्रहृष्टमेव ।
iii) **श्रीरामचन्द्रः दशाननं** स्वर्गं **गमयति / गमयते** ।
iv) **त्वं** नाट्यशास्त्रं **जानासि** ।

फ) सङ्ख्यावाचकाः । (रिक्तस्थानपूर्तिः ।) (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३
i) संवत्सरे **द्वे** अयने स्तः ।
ii) बिल्वदले **त्रीणि** पत्राणि सन्ति ।
iii) मम मातामही दिनस्य **द्विवारम्** औषधं सेवते ।
iv) श्रावणः इति **पञ्चमः** मासः ।

षष्ठः विभागः - अनुवादकौशल्यम् ।

उ.६. **अ) संस्कृतगद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** ४

The creepers of vegetables like bitter-gourd and snake-gourd hang on the supporting nets. Snake-gourds that are straight are suitable for sale. Hence, when snake-gourds are small, a stone is tied to one of its ends. Due to its weight, the snake-gourds don't become crooked. The goal in front of our eyes does the job of that stone. With weight of the goal, it is possible to keep on the right track, our mind, which quickly gets attracted towards inappropriate things.

ब) संस्कृतपद्यांशौ पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत । ४

१) One who enters a place without being called (invited), talks a lot without being asked and trusts the one who is not trustworthy is indeed foolish and lowly (inferior).

२) An object, though possessing innumerable virtues, is criticized just due to one fault; just like the garlic, which has the essence of all drugs, is criticized (only due to its repulsive odour).

क) संस्कृतनाट्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत । ४

(After thinking queen चन्द्रमती asks her own son who was contemplating with an undisturbed mind.)

चन्द्रमति – O son, live long. Why do you appear sad and worried?

यशोधर – (To himself) How do I express the concern of my heart? I shall say. Alright. (Aloud) O mother, I saw a dream early in the morning.

चन्द्रमति – In that case, tell (me) quickly.

यशोधर – Listen. A certain demon was seated on my chest. He said, 'Entrust the responsibility of the kingdom upon your son, become an ascetic and go to the forest for penance.'

** ** ** ** **